

Strategies for Translating Proper Names in the Arabic Translation of the Novel “Symphony of the Dead” based on the Model of Coillie (2007)

Habib Keshavarz*

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Semnan University, Semnan, Iran

Abstract

Youssef Hussein Bakkar (1942-present) is a writer, researcher, and literary critic among scholars who have attempted to criticize Arabic translations of Khayyam's quatrains through his knowledge of translation techniques. The present study aims to descriptively-analytically criticize his views on these translations based on seven features (rationalization, clarification, theological terms, qualitative ennoblement, quantitative impoverishment, idiom destruction, language system destruction), which are the deforming view of Antoine Berman (1942-1991), the French pioneer theorist. The findings of the study indicate that Bakkar used his criticism in his reviews and his views are often humorous, devoid of reasoning, and do not follow any particular theory. Adopting a linguistic approach by Bakkar shows that his critique of the method is consistent with the components of Antoine Berman's theory, but Bakkar's linguistic approach lacks the application of theoretical issues. He does not present his views in a coherent, solidly structured theoretical framework.

Keywords: Proper Names, Symphony of the Dead, Coillie, Abbas Maroufi, Ahmad Musa.

* Corresponding Author: hkeshavarz@semnan.ac.ir

How to Cite: Keshavarz, H. (2021). Strategies for Translating Proper Names in the Arabic Translation of the Novel “Symphony of the Dead” based on the Model of Coillie (2007). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 11(25), 179- 197. doi: 10.22054/RCTALL.2021.57698.1526

راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه عربی رمان «سمفونی مردگان» براساس الگوی ون کویلی (۲۰۰۷)

حبیب کشاورز * استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

چکیده

مترجم در ترجمه متون به ویژه متون ادبی با چالش‌های زیادی مواجه است و باید با انتخاب راهکارهای مناسب، ترجمه با کیفیتی ارائه دهد. یکی از این چالش‌ها مربوط به ترجمه اسامی خاص است. گاهی برخی اسامی خاص در زبان‌های مختلف با توجه به ویژگی‌های زبانی، فرهنگ، عادات، آداب و رسوم دچار تغییراتی می‌شوند و مترجم باید بتواند با اتخاذ شیوه‌های مناسب، معادل‌های مناسبی برای نام‌های خاص بیابد. تاکنون برخی پژوهشگران در زمینه راهبردهای ترجمه اسامی خاص نظریه‌هایی ارائه داده‌اند. نظریه‌ای که ون کویلی ارائه داده و شامل ۱۰ راهبرد است از جدیدترین و کامل‌ترین نظریه‌ها به شمار می‌رود. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی، اسامی خاص موجود در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان اثر عباس معروفی بررسی شده است. احمد موسی، مترجم این اثر به زبان عربی از راهکارهای متفاوتی برای برگردان اسامی خاص استفاده کرده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مترجم از راهکار نسخه‌برداری و اضافه کردن توضیحات بیش از سایر راهبردها استفاده کرده است. همچنین در برخی موارد عدم تسلط مترجم به فرهنگ ایرانی در تشخیص اسم خاص دچار اشتباه شده و ترجمه نادرستی ارائه کرده است.

کلیدواژه‌ها: اسامی خاص، سمفونی مردگان، ون کویلی، عباس معروفی، احمد موسی.

مقدمه

ترجمه یکی از مهم‌ترین مسائل مرتبط با زبان و فرهنگ و به مثابه پلی است که به وسیله آن، انسان‌ها با افکار و عقاید دیگر ملل آشنا می‌شوند؛ به همین دلیل آشنایی با انواع ترجمه و راهبردهای مختلف و کاربردی آن از اهمیت بالایی برخوردار است. یک مترجم حرفه‌ای ناچار باید با راهبردهای مختلف ترجمه آشنایی کامل داشته باشد تا در مواقع موردنیاز بتواند از یک راهبرد مناسب، بهره‌برداری کند. ارزیابی ترجمه می‌تواند راهبردهایی که مترجمان مورد استفاده قرار داده‌اند را کشف و آن‌ها را در اختیار سایر مترجمان قرار دهد. «راهبردها شیوه‌های خاص ترجمه هستند که با نظر شخص در مورد اینکه ترجمه چیست و چگونه عمل می‌کند، ارتباط دارد» (بوزبائر، ۱۳۹۷).

یکی از موارد بسیار مهمی که ترجمه آن، حساسیت ویژه‌ای می‌طلبد، برگردان اسامی خاص است. اسامی خاص در هر زبان، ارتباط تنگاتنگی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم آن جامعه زبانی دارد. بنا به گفته حقانی، زبان در هر مقطع و در هر دوره زمانی، محمل مناسبی برای بیان افکار و دیدگاه‌های گویشوران خود است. بر این اساس، واژگان و عبارات مورد استفاده در یک زبان، بار فرهنگی خاصی دارند که ریشه در عقاید، آداب و رسوم، خلیات و به طور کلی، فرهنگ و تاریخ یک جامعه زبانی دارند و ویژه آن فرهنگ تلقی می‌شوند. از این حیث، فرهنگ زیربنای محتوایی یک زبان را تشکیل می‌دهد (حقانی، ۱۳۸۶).

ترجمه عناصر و مفاهیم فرهنگی، یکی از دشوارترین مشکلات ترجمه محسوب می‌شود؛ زیرا هر متنی در زمینه فرهنگی خاص خود شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر، هر متنی، بستر فرهنگی ویژه خود را دارد. این زمینه و بستر فرهنگی در کنار برخی از پیش‌انگاره‌های اجتماعی، سیاسی و تاریخی یک جامعه، شبکه‌های مفهومی را تشکیل می‌دهد که هر متن براساس مجموعه‌ای از آن‌ها پایه‌گذاری شده است (هاشمی و غضنفری‌مقدم، ۱۳۹۳).

برگردان اسامی خاص از یک زبان به زبان دیگر، شاید در نگاه اول چندان سخت نباشد، اما یکی از پیچیده‌ترین مسائل مربوط به ترجمه به ویژه در ترجمه متون داستانی است. اگر به راهبردهای مورد استفاده مترجمان در ترجمه اسامی خاص دقت کنیم به این نکته پی می‌بریم که برگردان اسامی خاص بسیار دشوار و نیازمند دقت بالای مترجم است. باید به این نکته

توجه کرد که نام‌های خاص در یک زبان، تنها اسم خاص نیستند؛ زیرا هر اسمی، سابقه طولانی از فرهنگ آن جامعه را با خود دارد. در واقع باید گفت که هر اسمی، شناسنامه خاص خود را دارد و در نظر گرفتن این نکات در ترجمه از یک زبان به زبان دیگر، بسیار مهم است. عدم توجه به نام‌های خاص که زمینه تاریخی و فرهنگی دارد، مانع انتقال درست معنا می‌شود.

مترجم برای ارائه یک ترجمه خوب باید راهبردهای برگردان اسامی خاص را بشناسد و علاوه بر آن بر فرهنگ زبان مبدأ و مقصد، اشراف کامل داشته باشد تا بتواند ابتدا اسامی خاص را در یک زبان تشخیص داده و با اتخاذ راهبرد مناسب در ترجمه، آن را به زبان مقصد برگرداند. همچنین یکی از مشکلات ترجمه اسامی خاص این است که این گونه اسامی معمولاً بجز افراد مشهور یا اماکن جغرافیایی مهم در فرهنگ لغت‌ها وجود ندارد و مترجم منبعی برای درک مفهوم این نوع اسامی ندارد.

آشنایی با نام کوه‌ها، رودها و... در متن مبدأ از ضرورت‌های یک مترجم است و عدم آشنایی با این موارد منجر به اشتباهات بزرگی خواهد شد. برای مثال، مترجم در مواجهه با «گردنه حیران» (معروفی، ۱۳۸۰) که یک گردنه مشهور در غرب کشور است به دلیل عدم آشنایی، آن را تشخیص نداده و به جای بهره‌گیری از روش نسخه‌برداری، مفهوم آن را ترجمه کرده و از عبارت «العقبة المحيرة» (معروفی، ۲۰۱۸) استفاده کرده است.

مترجم آثار ادبی علاوه بر تسلط بر فرهنگ مبدأ و مقصد باید با ادبیات جهانی نیز آشنایی داشته باشد؛ مثلاً در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان مترجم کتاب «باغ اپی کور» (معروفی، ۱۳۸۰) که یک کتاب فرانسوی است را به شکل صحیح تشخیص نداده و آن را «حدیقة اپی العمیاء» (معروفی، ۲۰۱۸)، ترجمه کرده است؛ یعنی اینکه در اپی کور بخش اول (اپی) را (ابی: پدرم) ترجمه کرده و بخش دوم (کور) را (العمیاء: نابینا) ترجمه کرده است. حال آنکه عنوان این کتاب در زبان عربی «حدیقة اَبیقور» است.

برای بررسی راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه عربی رمان «سمفونی مردگان» ابتدا با مطالعه کامل، اسامی خاص استخراج شد، سپس معادل‌های هر یک در ترجمه عربی استخراج و با هم تطبیق داده شد. در این مقاله تعداد ۸۰ اسم خاص استخراج شده از رمان «سمفونی مردگان» مورد بررسی قرار گرفته است.

در این مقاله به دنبال پاسخگویی به سوالات زیر هستیم:

- مترجم در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان از کدام یک از راهبردهای ترجمه اسامی خاص در الگوی ون کویلی^۱ بیشتر استفاده کرده است؟
- نوع اسم خاص چه تأثیری در تعیین راهبرد توسط مترجم رمان سمفونی مردگان داشته است؟

مترجم در ترجمه این رمان به زبان عربی از ترجمه نکردن و نسخه برداری و انطباق اسم خاص متن مبدأ با قواعد واجی آوایی زبان مقصد، بیش از سایر راهبردها استفاده کرده است. در ترجمه اسامی خاص شخصیت‌ها، بهترین روش ترجمه نکردن و نسخه برداری است که مترجم از همین روش استفاده کرده است، اما در ترجمه نام کتاب‌ها، کشورها و مکان‌های جغرافیایی استفاده از معادل کارکردی شیوه صحیح‌تری است و مترجم نیز در بیشتر موارد از این روش بهره برده است.

۱. پیشینه پژوهش

اسم خاص و برگردان‌های آن در ترجمه متون داستانی، یکی از چالش‌های مهم مترجمان بوده است. پژوهشگران بسیاری تاکنون در مورد اسم خاص، انواع و ترجمه آن، پژوهش‌هایی انجام داده‌اند که در این بخش به آن‌ها خواهیم پرداخت.

نیومارک^۲ (۱۹۸۸) یکی از نخستین کسانی است که به مسأله برگردان اسامی خاص پرداخته است. او در کتاب «A Textbook of Translation» ابتدا از مترجم می‌خواهد که با مراجعه به فرهنگ‌های لغت معتبر، اسامی خاص به ویژه اسامی مکان‌ها یا شخصیت‌های تاریخی را بررسی کند. او در مورد راهبردهای برگردان اسامی خاص می‌گوید: «اسامی خاصی که بار معنایی خاصی ندارند باید به همان شکل از زبان مبدأ به زبان مقصد منتقل شوند، اما در مواردی که اسم، بار معنایی خاصی دارد، مترجم باید از راهبردهایی غیر از انتقال، استفاده کند». افزون بر این، او معتقد است که «نام اشیاء شامل علامت‌های تجاری، برندها و املاک، معمولاً به همان شکل اصلی‌شان به زبان مقصد منتقل می‌شوند».

معاذاللهی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «ترجمه ادبیات کودکان: بررسی ترجمه اسامی خاص شخصیت‌ها به طور ویژه» به بررسی ترجمه اسامی خاص به فارسی در داستان قصه‌های

1. Van Coillie, J.
2. Newmark, P.

پریان، اثر هانس کریستیان آندرسن^۱ به فارسی پرداخته است. در این پژوهش بر اتخاذ راهکارهایی برای برگردان اسامی خاص به منظور حفظ نقش این اسامی در زبان مبدأ تأکید شده است.

حسینی معصوم و شاه‌بیک (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه‌های رمان‌ها از انگلیسی به فارسی» با استفاده از الگوی سارکا^۲ برگردان اسامی خاص در سه رمان از انگلیسی به فارسی را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که آوانویسی، بیشترین کاربرد را در بین سایر راهبردها داشته است. در این رمان ۱۰۰ اسم خاص از متن اصلی انتخاب شده و با متن ترجمه، تطبیق داده شده است.

طباطبایی لطفی (۱۳۹۶) در مقاله «مطالعه توصیفی راهکارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی» به بررسی ترجمه اسامی خاص براساس الگوی ون‌کویلی پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که مترجمان از جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد بیشترین استفاده را کرده‌اند.

حری (۱۳۹۸) در مقاله «سخت ترجمه‌پذیری اسماء الحسنی با تکیه بر الگوهای رایج در ترجمه انگلیسی اسامی خاص» براساس الگوی لپهالم^۳ به بررسی ترجمه اسماء الحسنی پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که از بازگزارای تحت‌اللفظی بیشترین استفاده شده است.

مقاله حاضر به ترجمه اسامی خاص از زبان فارسی به زبان عربی می‌پردازد و تاکنون سایر مقالات به این مقوله نپرداخته‌اند و بیشتر مقالات به ترجمه انگلیسی قرآن یا رمان‌ها پرداخته‌اند. همچنین در این مقاله از نظریه ون‌کویلی استفاده شده که تاکنون در مقالات دیگر مورد استفاده قرار نگرفته است.

۲. چارچوب نظری پژوهش

در مقاله حاضر، ابتدا راهبردهای موجود در برگردان اسامی خاص را به طور کلی، بررسی می‌کنیم. پس از آن، برگردان اسامی خاص موجود در رمان سمفونی مردگان را براساس راهبرد ارائه شده توسط ون‌کویلی، مورد بررسی و تحلیل قرار خواهیم داد. برای این منظور،

1. Christian Andersen, H.

2. Sarkka, H.

3. Leppihalme, R.

پیش از ورود به بحث اصلی در این بخش به معرفی کوتاهی از رمان یاد شده، اسامی خاص و تقسیم‌بندی آن خواهیم پرداخت.

۱-۲. سمفونی مردگان و ترجمه عربی آن

رمان سمفونی مردگان در فاصله سال‌های ۱۳۶۳-۱۳۶۸ هـ.ش به رشته تحریر درآمد (اظه‌ری، ۱۳۹۱). این رمان داستان تقابل دو برادر با عقاید و شخصیت‌هایی کاملاً متفاوت است. در سراسر داستان، تقابل‌هایی مانند: علم و جهل، مهربانی و تنفر، عشق و شهوت دیده می‌شود. پدر خانواده با اعتقاد راسخ به افکار و عقاید سنتی خود، سعی دارد فرزندانش را متقاعد کند تا پیشه او را دنبال کنند، اما یکی از پسرانش که فردی روشنفکر و مدرن است، نمی‌تواند خود را با خواسته‌های پدر وفق دهد (ناصری و شرافتی، ۱۳۹۷). این رمان در سال ۲۰۱۸ میلادی توسط «احمد موسی»، مترجم الجزایری با عنوان «سیمفونیه الموتی» به زبان عربی ترجمه شد و توسط انتشارات «المتوسط» به بازار نشر راه یافت. پژوهش حاضر براساس این ترجمه، انجام شده است. مترجم کتاب معتقد است که رمان سمفونی مردگان یکی از ۱۰ رمان برتر فارسی و نسخه ایرانی رمان «خشم و هیاهو» اثر ویلیام فاکنر^۱ است. (معروفی، ۲۰۱۸)

۲-۲. اسم خاص^۲

در دستور زبان فارسی، اسامی خاص، چندان مورد توجه نبوده و کتاب ویژه‌ای برای اسامی خاص در زبان فارسی نوشته نشده است، اما در برخی کتاب‌های دستور زبان فارسی، نکات مختصری درباره اسامی خاص نوشته شده است که در ادامه به برخی از این تعاریف اشاره می‌کنیم.

ناتل خانلری (۱۳۵۵) در تعریف اسم خاص و عام می‌گوید: «اگر با اسم، تنها یک فرد معین را بتوان نام برد، آن را اسم خاص می‌خوانیم؛ یعنی اسمی که مخصوص یک فرد است و اگر بتوان از اسم، نوعی را اراده کرد که افراد متعدد را دربر بگیرد، آن اسم عام خوانده می‌شود». فرشیدورد (۱۳۸۲) نیز تقریباً همین تعریف را از اسم خاص ذکر می‌کند: اسم خاص آن است که تنها بر یک فرد معین از افراد نوع دلالت کند مانند کیخسرو، داریوش و کاوه.

1. Faulkner, W.
2. Proper Names

باطنی (۱۳۹۴) معتقد است که «اسم خاص، تنها به یک فرد اشاره می‌کند؛ یعنی مدلول آن، طبقه یا مجموعه‌ای است که فقط یک عضو دارد، مانند: تهران. اسم عام به طبقه یا مجموعه‌ای اشاره می‌کند که بیش از یک عضو داشته باشد، مانند: شهر».

فقیهی (۱۳۹۴) در توضیح اسم خاص و عام، توضیحات مختصری در مورد اسم خاص آورده و تفاوت آن را با اسم عام بیان کرده است. وی معتقد است که «مفهوم اسم عام برای تمام افراد آشکار است. هر فارسی‌زبانی در هر کجای دنیا باشد، مقصود از مرد، درخت، کوه، سنگ و شهر و این نوع کلمه‌ها را می‌داند، برخلاف اسم خاص که مقصود از آن را فقط کسی می‌داند که اطلاع و آشنایی قبلی نسبت به آن داشته باشد. هر فارسی‌زبانی معنای شهر، کوه و رود را می‌داند، اما ممکن است با شهر جهرم، کوه تفتان و سفیدرود آشنا نباشد».

مسئله تقسیم‌بندی اسامی خاص نیز مورد توجه برخی پژوهشگران قرار داشته است: در یک تقسیم‌بندی می‌توان اسامی خاص را به اسامی افراد، اسامی حیوانات، اسامی جغرافیایی، اسامی سازمان‌ها، عنوان آثار هنری، کتاب‌ها، روزنامه‌ها و برندهای تجاری تقسیم کرد (Peter, 2020).

۲-۳. الگوهای برگردان اسامی خاص

مسئله برگردان اسامی خاص مورد توجه نظریه‌پردازان بسیاری بوده است و الگوهای فراوانی در این زمینه ارائه شده است. در این پژوهش، پس از بررسی مهم‌ترین راهبردهای ارائه شده توسط دیگر پژوهشگران این حوزه به بررسی راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان براساس الگوی ون‌کویلی خواهیم پرداخت.

در این بخش ابتدا الگوهای گذشته، نقاط قوت و ضعف هر یک از آن‌ها را بررسی و تحلیل خواهیم کرد.

الگوی دیویس^۱ یکی از الگوهای ارائه شده است که شامل ۷ راهبرد می‌شود، این راهبردها عبارتند از: ۱- حفظ^۲، ۲- افزودن توضیحات^۳، ۳- حذف^۴، ۴- جهانی‌سازی^۵، ۵-

1. Eirlys E. Davies
2. Preservation
3. Addition
4. Omission
5. Globalization

بومی‌سازی^۱، ۶- تحریف اصل^۲ و ۷- ایجاد^۳ (Jaleniauskiene, 2009). سارکا (۲۰۰۷) چهار روش را برای برگردان اسامی خاص ارائه کرده است که عبارتند از: ۱- آوانویسی اسامی خاص، ۲- آوانویسی بخشی از اسم و ترجمه بخش دیگر، ۳- جایگزینی اسم خاص با یک اسم خاص متفاوت در مقصد و ۴- حذف اسامی خاص (حسینی معصوم و شاه‌بیک، ۱۳۹۲).

شالتز^۴ (۱۹۹۱) نیز برای برگردان اسامی خاص، پنج شیوه ارائه داده است: ۱- انتقال مستقیم^۵؛ حفظ صورت زبانی مبدأ، ۲- اقتباس^۶؛ سازگاری اسم با قوانین املائی و تلفظ زبان مقصد، ۳- جایگزینی^۷؛ جایگزین کردن اسم خاص با معادل مورد نظر در زبان مقصد، ۴- ترجمه معنایی^۸؛ اسم خاص ترجمه می‌شود و ۵- ترجمه موارد هنری^۹؛ استفاده از تدابیر ساخت کلمه در زبان مبدأ برای ساخت کلمه در زبان مقصد (پتر، ۲۰۰۲).

هر چند الگوی ارائه شده توسط شالتز از الگوی سارکا، کامل‌تر است، اما هنوز نواقصی دارد و نمی‌توان از آن به عنوان یک الگوی جامع برای بررسی راهبردهای برگردان اسامی خاص، استفاده کرد. در این الگو، راهبردهایی مانند: اضافه کردن توضیحات در پاورقی یا معادل کارکردی نادیده گرفته شده است.

آخرین الگویی که در این بخش ارائه می‌شود، الگوی پیشنهادی ژان ون کویلی (۲۰۰۷) است. این الگو نسبت به دو الگوی پیشین کامل‌تر است؛ بنابراین، در این مقاله از این الگو استفاده خواهیم کرد. وی برای برگردان اسامی خاص، ۱۰ روش به شرح زیر، ارائه کرده است:

۱- ترجمه نکردن، بازآفرینی؛ نسخه‌برداری^{۱۰}: بیان اسم بدون هیچ تغییری مانند آوردن نام «آیدین» در زبان عربی.

-
1. Localization
 2. Distortion of the original
 3. Creation
 4. Brigitte Schultze
 5. Direct transfer
 6. Adaptation
 7. Substitution
 8. semantic translation
 9. Transfer of an artistic device
 10. non-translation, reproduction, copying

- ۲- ترجمه نکردن اسم خاص و افزودن توضیحات^۱: گاهی مترجم تغییری در اسم ایجاد نمی‌کند، اما برای فهم بهتر توضیحاتی را اضافه می‌کند. برای مثال قله «دماوند» بیان شده و در پاورقی توضیحاتی در مورد آن آمده است.
- ۳- انطباق اسم خاص متن مبدأ با قواعد واجی آوایی زبان مقصد^۲: گاهی مترجم تغییرات واجی در ایجاد می‌کند. برای مثال «گوریو» به صورت «غوریو» ترجمه می‌شود.
- ۴- معادل‌یابی^۳: بازآفرینی معنای ضمنی در متن مقصد: مانند اینکه «رستم» به «رجل شجاع» ترجمه شود.
- ۵- جایگزینی اسم خاص با یک اسم خاص معادل در زبان مقصد^۴: مثل اینکه «عربستان» به «السعودية» ترجمه شود.
- ۶- جایگزینی اسم خاص شخصیت با اسامی عام در متن مقصد^۵: مثل اینکه «تبریز» به «مدینه کبیره» ترجمه شود.
- ۷- جایگزینی اسم خاص متن مبدأ با نامی آشنا تر از فرهنگ مبدأ^۶: مثل اینکه نام یک غذا با نام غذایی شبیه به آن جایگزین شود.
- ۸- جایگزینی اسم مبدأ با نامی دیگر از زبان مقصد^۷: گاهی مترجم برای بومی کردن متن، اسم خاص را به صورت کامل تغییر می‌دهد. مانند تبدیل اسم «سیروس» به «حاتم» در زبان عربی.
- ۹- جایگزینی اسم مبدأ با اسمی در زبان مقصد که معنای اضافی دارد^۸: برای مثال اسم حیوانات خانگی باید به شکلی ترجمه شود که مخاطب ترجمه این مسأله را متوجه شود.
- ۱۰- حذف^۹: گاهی مترجم یک اسم یا بخشی از آن را حذف می‌کند (طباطبایی لطفی، ۱۳۹۶).

-
1. non-translation plus additional explanation
 2. phonetic or morphological adaptation to the target language
 3. translation
 4. replacement by counterpart in target language
 5. replacement of a personal name by common noun
 6. replacement by more widely known name from the source culture
 7. replacement by another name from the target language
 8. replacement by a name with another or additional connotation
 9. deletion

باید به این نکته نیز توجه داشت که برخی از راهبردهای ارائه شده توسط ون کویلی در برگردان اسامی خاص با یکدیگر همپوشانی دارد.

۳. یافته‌های پژوهش

در این بخش از مقاله، راهبردهای برگردان عربی اسامی خاص به کار رفته در رمان سمفونی مردگان بر اساس الگوی ون کویلی بررسی خواهد شد.

۳-۱. ترجمه نکردن، بازآفرینی؛ نسخه‌برداری

در این راهبرد، نام دقیقاً به همان شکلی که در زبان مبدأ آمده در زبان مقصد نیز بیان می‌شود. این روش با توجه به نزدیکی زبان عربی و فارسی کاربرد زیادی دارد. این راهبرد به دو دلیل از جمله پرکاربردترین راهبردها در ترجمه این رمان است؛ نخست اینکه در اسامی خاص اصل بر این است که با کمترین تغییر به زبان مقصد انتقال یابد و دوم اینکه به دلیل نزدیکی زبان و فرهنگ فارسی و عربی برخی از اسامی بین این دو زبان مشترک هستند. همچنین به دلیل استفاده از رسم‌الخط مشترک، نیاز به تغییرات واجی کمتر احساس می‌شود. این راهبرد به ویژه در ترجمه اسامی شخصیت‌ها کاربرد زیادی دارد و مترجم در ترجمه اسامی بیشتر شخصیت‌ها از این راهبرد استفاده کرده است.

در ادامه نمونه‌هایی از استفاده از این راهبرد در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان ارائه می‌شود:

فارسی - «اورهان لحظه‌ای فکر کرد، بعد نگاهش را از ایاز دزدید: مثل یوسف؟» (معروفی، ۱۳۸۰).

ترجمه عربی: «انغمس اورهان ههنيه في التفكير ثم خطف نظرة الی ایاز مثل یوسف؟» (معروفی، ۲۰۱۸).

مترجم در ترجمه هر سه اسم موجود در این عبارت (اورهان، ایاز و یوسف) از روش نسخه‌برداری مستقیم استفاده کرده است.

مترجم بیشتر در ترجمه شخصیت‌های معروف که در هر دو فرهنگ مبدأ و مقصد شناخته شده هستند از این راهبرد استفاده می‌کند. همچنین برخی نام‌ها در فارسی از زبان عربی

وام‌گیری شده و به همین دلیل مترجم نیازی به تغییر دادن آن‌ها ندارد. برای مثال، نام حضرت مریم در این رمان آمده و به همان صورت و بدون تغییر ترجمه شده است. یا یوسف که نام یکی از شخصیت‌های رمان است به همین شکل در زبان عربی به کار رفته است. مترجم در ترجمه صابر و جابر نیز که از زبان عربی قرض‌گیری شده و در زبان فارسی کاربرد دارد از همین راهبرد استفاده کرده است.

۲-۳. ترجمه نکردن اسم خاص و افزودن توضیحات به متن

گاهی مترجم در برگردان اسامی خاص که بار فرهنگی دارند در پاورقی، آن اسم را معرفی می‌کند تا مخاطبان با آن اسم آشنا شوند.

در راهبرد پیشین گفته شد که در ترجمه اسامی شخصیت‌ها، بهترین راهبرد، ترجمه نکردن و نسخه‌برداری است، اما اگر نام یک شخصیت تاریخی یا اسطوره‌ای باشد، نیاز است مترجم علاوه بر نسخه‌برداری توضیحاتی را در متن یا در پاورقی اضافه کند. این راهبرد در ترجمه اسامی جغرافیایی نیز کاربرد زیادی دارد. برای مثال مترجم در ترجمه اسامی شاعران ایرانی مانند نیما یوشیج و شهریار علاوه بر نسخه‌برداری به معرفی مختصر این شاعران در پاورقی پرداخته است.

احمد موسی در ترجمه اسم شهر «آستارا» در جمله «ومن از سفری که به آستارا رفته بودم حرف زدم» (معروفی، ۱۳۸۰) این راهبرد را پیش گرفته است: «ثم تحدثت عن سفری إلى مدینة آستارا» (معروفی، ۲۰۱۸).

مترجم در پاورقی توضیحاتی در مورد این شهر ارائه داده است؛ زیرا مخاطبان عرب‌زبان ممکن است شهر آستارا را نشناسند. او در پاورقی در ذیل کلمه «آستارا» آورده است: «مدینة صغیره تقع علی ساحل بحر قزوین فی الجزء الشرقي من محافظة اردبیل، وهی آخر مدینة فی شمال ایران قبل الوصول إلى جمهورية أذربيجان» (معروفی، ۲۰۱۸).

همچنین در رمان از منطقه «ویلادره» در استان اردبیل نام برده می‌شود و مترجم در پاورقی توضیحاتی مربوط به این منطقه ارائه می‌کند تا مخاطب ترجمه، نزدیکی بیشتری با فضای داستان احساس کند و درک بهتری از اتفاقات داستان داشته باشد.

۳-۳. انطباق اسم خاص متن مبدأ با قواعد واجی آوایی زبان مقصد

منظور از انطباق اسم خاص متن مبدأ با قواعد واجی آوایی زبان مقصد، بیان همان نام همراه با برخی تغییرات برای هماهنگی با قوانین آوایی و دستوری زبان مقصد، مانند: اضافه کردن یک حرف، علامت تأنیث یا الف و لام.

از آنجا که حروف دو زبان عربی و فارسی انطباق کاملی با هم ندارند، مترجم گاهی باید با تغییر قواعد واجی و آوایی این نام‌ها را تغییر دهد تا مخاطب ترجمه مشکلی در فهم یا تلفظ این اسامی نداشته باشد. البته باید به این نکته نیز توجه داشت که گاهی این تغییرات در طول سالیان رخ داده و مترجم فقط باید آن‌ها را بیابد و از آن استفاده کند. برای مثال، در ترجمه «فالوده» مترجم آن را «فالودج» ترجمه کرده است. اگر به فرهنگ لغت مراجعه کنیم، متوجه می‌شویم که این کلمه در فرهنگ لغت موجود است و مترجم خود این تغییرات را ایجاد نکرده است. اما گاهی برخی اسامی جدید هستند و مترجم باید با توجه به قواعد واجی آوایی نسبت به ایجاد تغییرات در اسامی خاص اقدام کند. برای مثال «دروازه تاپار قابوسی» را با ایجاد تغییرات واجی «بوابة تاپار قابوسی» ترجمه کرده است.

۳-۴. معادل یابی: بازآفرینی معنای ضمنی در متن مقصد

گاهی ممکن است مترجم اسم را به صورت تحت‌اللفظی یا مفهومی ترجمه کند. با استفاده از این راهبرد، ممکن است اسم خاص در زبان مقصد به اسم عام تبدیل شود. مترجم در ترجمه برخی اسامی از این راهبرد استفاده کرده است. برای مثال، در ترجمه نام یک شعر به نام «شعر سرخ» اقدام به ترجمه معنای آن کرده و از «الشعر الأحمر» استفاده کرده است.

موسی همچنین در ترجمه اسم «سید شنوا» در جمله «اسمش حتی در زمانی که هنوز بازنشسته نشده بود و گوش‌هاش می‌شنید، سید شنوا بود» (معروفی، ۱۳۸۰) گفته است: «کان اسمه قبل أن يتقاعد لما كانت أذناه تعمل السيد سمیع» (معروفی، ۲۰۱۸). در تقسیم‌بندی اسامی خاص، این اسامی به اسم علم، کنیه و لقب تقسیم می‌شود. بنابراین، می‌توان «سید شنوا» را اسم خاص دانست (ابومغلی، ۲۰۱۰).

مترجم در عبارت فوق، «سید شنوا» را ترجمه کرده، چون این اسم، دارای مفهوم بوده و مفهوم آن در روند داستان تعیین‌کننده است و کاربرد دارد.

نکته مهمی که در استفاده از این راهبرد باید در نظر داشت، این است که استفاده از این راهبرد ممکن است با اصل امانتداری در ترجمه تعارض داشته باشد و مترجم نباید از این راهبرد زیاد استفاده کند. همچنین گاهی استفاده از این راهبرد به این دلیل است که مترجم به دلیل عدم تسلط به فرهنگ و زبان مبدأ تشخیص نداده که این نام اسم خاص است و اقدام به ترجمه آن کرده است. برای مثال در مواجهه با «گردنه حیران» (معروفی، ۱۳۸۰) که یک گردنه مشهور در غرب کشور است، اقدام به ترجمه مفهوم آن کرده و از «العقبة المحيرة» (معروفی، ۲۰۱۸) استفاده و این مورد از جمله خطاهای مترجم است.

۳-۵. جایگزینی اسم خاص با یک اسم خاص معادل در زبان مقصد

گاهی برخی از اسم‌های خاص در ترجمه با معادل کارکردی جایگزین می‌شود. برای مثال، ماه‌های شمسی ممکن است با معادل میلادی آن جایگزین شوند. مثلاً کلمه «شهریور» (معروفی، ۱۳۸۰) در ترجمه به «سپتمبر» (معروفی، ۲۰۱۸) تغییر می‌کند. سپتمبر شکل عربی سپتامبر از ماه‌های میلادی است. البته مترجم در اینجا مرتکب اشتباه شده و باید به جای سپتمبر از «أغسطس: آگوست» استفاده می‌کرد.

از آنجا که مخاطب عرب‌زبان با ماه‌های شمسی آشنایی ندارد، مترجم از معادل میلادی آن‌ها استفاده کرده است.

استفاده از معادل در ترجمه اسامی کشورها نیز کاربرد دارد. مترجم در ترجمه نام کشورها در این رمان از این راهبرد استفاده کرده است. برای مثال نام کشور «عربستان» را «السعودية» ترجمه کرده است. البته باید گفت که بسیاری از این نام‌ها در عرف بین‌المللی شناخته شده هستند و انتخاب آن‌ها را نمی‌توان از اختیارات مترجم دانست. با این حال آشنایی مترجم با این گونه اسامی و ترجمه آن به شکل صحیح از ضرورت‌های یک مترجم خوب و حرفه‌ای است.

استفاده از معادل کارکردی ممکن است با توجه به پشتوانه فرهنگی در دو جامعه زبانی انجام شود. مثلاً ممکن است در یک ترجمه، اسم «آشیل» به «اسفندیار» تغییر یابد چون هر دو روایت‌ها هستند و تشابهات زیادی دارند.

مترجم رمان سمفونی مردگان از میان ۱۰ راهبرد ارائه شده توسط ون کویلی از پنج راهبرد استفاده کرده است. مترجم گاهی از روش تلفیقی نیز استفاده کرده است؛ یعنی به صورت

هم‌زمان، بیش از یک راهبرد را به کار برده است. برای مثال، در ترجمه اسامی خاص، یک بخش از اسم را نسخه‌برداری کرده و مفهوم یک بخش را ترجمه کرده است. چنانکه احمد موسی در ترجمه جمله «یک اسکناس پنج تومانی کف دست مارتا گدا گذاشت» (معروفی، ۱۳۸۰) این کار را کرده است: «فأخرج ورقة نقدية من فئة خمسة تومان ووضعها في راحة المتسولة مارتا» (معروفی، ۲۰۱۸). در این بخش «مارتا گدا» دو بخش دارد و مترجم برای ترجمه بخش اول «مارتا» از روش نسخه‌برداری استفاده کرده و در ترجمه بخش دوم «گدا» معنای آن را به زبان عربی برگردانده است.

مترجم همچنین در ترجمه عنوان رمان (سمفونی مردگان) نیز از روش تلفیقی استفاده کرده و در عنوان عربی کتاب (سیمفونیه الموتی)، واژه نخست را به شیوه نسخه‌برداری همراه با تغییر و واژه دوم را به شیوه مفهومی ترجمه کرده است. از آنجا که کلمه «سمفونی» برای عنوان این رمان با آگاهی کامل انتخاب شده و در متن رمان نیز اشارات زیادی به «سمفونی» می‌شود و حتی فصل‌های رمان براساس سمفونی ترتیب‌بندی شده است، مترجم در ترجمه عنوان در بخش اول تغییر خاصی نداده و به تغییر واجی بسنده کرده است و بخش دوم «مردگان» را به عربی برگردانده است.

به طور کلی در ترجمه اسامی خاص مترجمان سعی می‌کنند این اسامی را بدون تغییر یا با تغییرات اندک واجی ترجمه کنند تا به این وسیله امانتداری را نیز در ترجمه رعایت کنند. هر چند استفاده از این شیوه بیشتر برای اسم شخصیت‌ها کاربرد دارد، اما سایر اسامی خاص مانند اسم کتاب، فیلم، کشورها و... نیازمند دقت بیشتر از سوی مترجم و استفاده از معادل‌های دیگر است. در این گونه موارد، اگر اسمی معادل اسم خاص موجود در زبان مبدأ در زبان مقصد وجود داشته باشد، مترجم باید از معادل کارکردی استفاده کند در غیر این صورت گاهی می‌تواند با ترجمه مفهوم آن اقدام به ترجمه اسم خاص کند. برای مثال، در ترجمه نام کشور «اتریش» به زبان عربی نمی‌توان از روش نسخه‌برداری استفاده کرد و باید از معادل کارکردی «النمسا» استفاده کرد.

باید به این نکته نیز اذعان داشت که مترجم در بسیاری موارد در ترجمه اسامی خاص اختیار کامل ندارد و باید از قواعد بین‌المللی پیروی کند. این مسأله به ویژه در ترجمه اسم سازمان‌های بین‌المللی کاربرد دارد. در ترجمه اسم سازمان‌های بین‌المللی قطعاً باید از معادل کارکردی استفاده کرد و استفاده از سایر راهبردها صحیح نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

با بررسی برگردان اسامی خاص در ترجمه عربی رمان سمفونی مردگان نتایج حاصل شده است که در ادامه ارائه می‌شود.

مترجم از میان ۱۰ راهبرد پیشنهادی ون‌کویلی از پنج راهبرد استفاده کرده است:

- اولین راهبرد ون‌کویلی در ترجمه اسامی خاص، راهبرد «ترجمه نکردن، بازآفرینی و نسخه‌برداری» است که احمد موسی مترجم رمان سمفونی مردگان به زبان عربی، بیشترین استفاده را از این راهبرد کرده است. مترجم تقریباً در ۵۵ درصد موارد از این راهبرد استفاده کرده است.

- دومین راهبرد ارائه شده توسط ون‌کویلی راهبرد «ترجمه نکردن اسم خاص و افزودن توضیحات به متن» است که مترجم در ۱۲ درصد موارد از این راهبرد استفاده کرده است.

- سومین راهبرد ارائه شده راهبرد «انطباق اسم خاص متن مبدأ با قواعد واجی آوایی زبان مقصد» است و مترجم در ۱۵ درصد موارد از این راهبرد استفاده کرده است.

- چهارمین راهبرد ارائه شده «معادل‌یابی: بازآفرینی معنای ضمنی در متن مقصد» است. مترجم در ۱۰ درصد موارد از این راهبرد استفاده کرده است.

- پنجمین راهبرد ارائه شده توسط ون‌کویلی «جایگزینی اسم خاص با یک اسم خاص معادل در زبان مقصد» است و مترجم در ۸ درصد موارد از این راهبرد استفاده کرده است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نوع اسم خاص تأثیر مستقیمی در تعیین راهبرد جهت ترجمه آن دارد. برای ترجمه اسامی شخصیت‌ها (نام و نام خانوادگی) بهترین راهبرد ترجمه نکردن و نسخه‌برداری است که مترجم نیز از این روش بیش از سایر روش‌ها استفاده کرده است. هر چند گاهی با توجه به ضرورت، مترجم تغییراتی واجی و آوایی در آن ایجاد کرده است.

در ترجمه اسامی شخصیت‌های تاریخی و ادبی باید علاوه بر نسخه‌برداری توضیحاتی را جهت معرفی این شخصیت‌ها به مخاطب ترجمه در متن یا در پاورقی ارائه کرد که مترجم نیز بارها از این روش استفاده کرده است.

در ترجمه اسامی مکان‌ها، ادارات، ماه‌ها و کشورها، بهترین راهبرد استفاده از معادل کارکردی است که مترجم نیز از همین راهبرد در ترجمه این گونه اسامی استفاده کرده است.

در نهایت در ترجمه اسامی خاص مربوط به اشعار و کتاب‌ها، می‌توان از ترجمه مفهوم ضمنی استفاده کرد که مترجم چندبار از این روش استفاده کرده است. استفاده از این روش با اصل امانتداری در ترجمه تعارض دارد. همچنین در برخی موارد استفاده از این روش به دلیل این است که مترجم اسامی خاص را در متن مبدأ تشخیص نداده و با آن مانند اسم عام رفتار کرده و اقدام به ترجمه تحت‌اللفظی آن کرده است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Habib Keshavarz <https://orcid.org/0000-0003-3113-8259>

منابع

- ابومغلی، سمیح. (۲۰۱۰). *علم‌الصرف*. عمان: دار البدایة.
- اظهري، محبوبه و صلاحی مقدم، سهیلا. (۱۳۹۱). بررسی کهن الگوهای بکار رفته در رمان سمفونی مردگان. *بهارستان سخن*، ۸(۲۰)، ۷۴-۵۷.
- باطنی، محمدرضا. (۱۳۹۴). اسم عام و اسم خاص. *بخارا*، ۱۰(۷)، ۱۵-۲۲.
- بوزبائر، ژان. (۱۳۹۷). درآمدی انتقادی بر مطالعات ترجمه. ترجمه حسین داوری و ابوطالب ایرانمهر. تهران: نویسه پارسی.
- حسینی معصوم، سید محمد و شاه‌بیگی، آزاده. (۱۳۹۲). بررسی راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه رمان‌ها از انگلیسی به فارسی. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۶(۱)، ۴۹-۶۵.
- حقانی، نادر. (۱۳۸۶). *نظرها و نظریه‌های ترجمه*. تهران: امیرکبیر.
- طباطبایی لطفی، سید عبدالمجید. (۱۳۹۶). مطالعه توصیفی راهکارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی. *مطالعات قرآن و فرهنگ اسلامی*، ۱۱(۱)، ۹۹-۱۱۷.
- فرشیدورد، خسرو. (۱۳۸۲). *دستور مفصل امروز بر پایه زبانشناسی جدید*. تهران: سخن.
- فقیهی، علی اصغر. (۱۳۴۹). *دستور زبان فارسی*. ج ۲. قم: اسماعیلیان.
- معاذاللهی، پروانه. (۱۳۹۰). ترجمه ادبیات کودکان: بررسی ترجمه اسامی خاص شخصیت‌ها به طور ویژه. *مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۲(۲)، ۱۵۳-۱۶۸.
- معروفی، عباس. (۱۳۸۰). *سمفونی مردگان*. تهران: ققنوس.
- _____ (۲۰۱۸). *سیمفونیه الموتی*. ترجمه احمد موسی. بغداد: منشورات المتوسط.

ناتل خانلری، پرویز. (۱۳۵۵). دستور زبان فارسی. چ ۴. تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
ناصری، ناصر و شارفتی، سکینه. (۱۳۹۷). کاربرد واژگان در رمان سمفونی مردگان عباس معروفی
از منظر زبان و جنسیت. *زبان و ادب فارسی دانشگاه تبریز*، ۷۱(۲۳۸)، ۲۲۹-۲۴۴.
هاشمی، سید محمدرضا و غضنفری مقدم، نادیا. (۱۳۹۳). بومی سازی مدل پنجگانه عناصر فرهنگی
نیومارک با زبان و فرهنگ فارسی: ارائه تقسیم بندی نه گانه. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۷(۲)،
۲۱-۱.

References

- Azhari, M. & Salahi Moghadam, S. (2012). Ancient Study of Patterns Used in the Symphony of the Dead. *Baharestan Sokhan*, 8(20), 57-74. [In Persian]
- Batani, M. R. (2015). General Name and Special Name. *Bukhara*, (107), 15-22. [In Persian]
- Faqihi, A. A. (1970). *Persian Grammar*. 1 Edition. Qom: Ismailian. [In Persian]
- Farshidvard, Kh. (2003). *Today's Detailed Instructions based on Modern Linguistics*. Tehran: Sokhan Publications. [In Persian]
- Haqqani, N. (2007). *Comments and Translation Theories*. Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Hashemi, S. M. R. & Ghazanfari Moghadam, N. (2014). Localization of the Five Models of New York Cultural Elements with Persian Language and Culture: Presenting the Nine Divisions. *Quarterly Journal of Language and Translation Studies*, (2), 1-21. [In Persian]
- Hosseini Masoom, S. M. & Shah Beyki, A. (2013). A Study of Strategies for Translating Special Names in Translation of Novels from English to Persian. *Language and Translation Studies*, 46(1), 49-65. [In Persian]
- Jaleniauskiene, E. and Cicelyte V. (2009). The Strategies for Translating Proper Names in Children's. *Literature Studies about Languages*, (15), 31-42. [In Persian]
- Maazallahie, P. (2011). Translation of Children's Literature: A Study of the Translation of Special Names of Characters in particular. *Shiraz University Children's Literature Studies Magazine*, 2(2), 153-168. [In Persian]
- Maroufi, A. (2001). *Symphony of the Dead*. Tehran: Phoenix. [In Persian]
- _____. (2018). *Symphony of the Dead*. Translated by Ahmad Musa. Baghdad: Middle Publications. [In Persian]
- Naaseri, N. & Sharfti, S. (2018). The Use of Words in the Novel Symphony of the Dead by Abbas Maroufi from the Perspective of Language and

Gender. *Persian Language and Literature Magazine, University of Tabriz*, 71(238), 229-244. [In Persian]

Natel Khanlari, P. (1976). *Persian Grammar*. 4 Edition. Tehran: Iran Culture Foundation Publications. [In Persian]

Peter. V.A. (2002). *Proper Names in Translation: a Relevance Theoretic Analysis*. PhD Thesis. University of Debrecen.

استناد به این مقاله: کشاورز، حبیب. (۱۴۰۰). راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمه عربی رمان «سمفونی مردگان» براساس الگوی ون کویلی (۲۰۰۷). *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۱(۲۵)، ۱۷۹-۱۹۷.
doi: 10.22054/RCTALL.2021.57698.1526

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

